

Ο Μητροπολίτης Μάνης για τον Κολοκοτρώνη και την πίστη του στο Θεό

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Μάνης](#)

Την Κυριακή 5 Φεβρουαρίου 2023 ο Σεσμιώτατος. Μητροπολίτης Μάνης κ. Χρυσόστομος Γ' προσκεκλημένος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Πελοποννησίων μετέβη στον ιστορικό Φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσός» στην Αθήνα και μίλησε επ' ευκαιρία της επετείου των 180 χρόνων από τον θάνατο του «Γέρου του Μωρηά» με

θέμα: «Ο Κολοκοτρώνης και η πίστη του στο Θεό».

Η ομιλία του Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ΄:

Ὡς χθές, 4 Φεβρουαρίου 1843, ἀκούστηκε ὁ λόγος: «Ἐπese, ὦ σεβασμιωτάτη καί περιφανής ὁμήγυρις... ὁ γενναῖος Ἀντιστράτηγος καί Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καί πρῶην Ἀρχηγός τῆς Πελοποννήσου, Θεόδωρος ὁ Κολοκοτρώνης». Ἦταν ἡ ἀρχή τοῦ λόγου ἀπό στήθους, ἐπὶ δῶρον, τοῦ περιφήμου λογίου Κων/νου τοῦ ἐξ

Οικονόμων, εἰς τόν τότε Μητροπολιτικόν Ναόν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Ἀθηνῶν.

Καί ὁ «γέρος τοῦ Μωριᾶ», ὁ ἐλευθερωτής τῆς πατρίδος ἔκειτο νεκρός εἰς τό φέρετρον. «Τόν ἔντυσαν μέ τή στολή τοῦ ἀντιστρατήγου, τοῦζωσαν τό σπαθί ποῦχε ὅταν πρωτοξεκίνησε γιά τόν ἀγῶνα, τοῦ φόρεσαν τσαρούχια καί τόν ἀπίθωσαν στήν κάσα, βάζοντας κάτω ἀπό τά πόδια του μιά τούρκικη σημαία. Τοῦβαλαν πλάι στήν περικεφαλαία του καί τίς σπαλέτες τῆς στολῆς πού φοροῦσε στά Ἐπτάνησα. Κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό θώρακα».

Παρήλθον ἔκτοτε 180 ἔτη ἀπό τοῦ θανάτου του καί οἱ ἀπόγονοι καί πνευματικοί κληρονόμοι, ἡμεῖς σήμερον, τελοῦμεν ἱερόν ἐκκλησιαστικόν Μνημόσυνον καί φιλολογικόν καί καταθέτουμε δάφνινον στέφανον εἰς τό ἄγαλμα αὐτοῦ. Τιμοῦμε, σεβόμεθα, ἱστοριογραφοῦμε, διδασκόμεθα, ἐμπνεόμεθα ἀπό τήν κορυφαία φυσιογνωμία τῆς Ἑλλάδος.

Άναμφισβήτητα ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ήταν ο μεγαλύτερος ήρωας της Έλληνικής Επανάστασης του 1821, ήγεται μορφή του Νέου Έλληνισμού. Ήταν ο συνεχιστής μιας αδιακόπου και άκαταπονήτου πάλης με τον σκληρό κατακτητή, μιας συνεχούς αγωνίας για την απελευθέρωση της Ελλάδος από τον τουρκικό ζυγό. Όρθως απεκλήθη ο «Γέρος του Μωριά»!

Δύο ήταν τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κορυφαίας αυτής φυσιογνωμίας του ιεροῦ Ἀγῶνα του 1821 καί της ἐν γένει ἐλληνικῆς ιστορίας, τοῦ ἀρχιστρατήγου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Καί αὐτά ἦσαν: Ἡ πίστη στό Θεό καί ἡ ἀγάπη πρὸς τήν πατρίδα.

Μέσα από τὰ κείμενα τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων καί κυρίως ἀπό τὰ Ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, ὅπως: Κασομούλη, Βλαχογιάννη, Φωτάκου καί κυρίως Τερτσέτη, θά προσπαθήσουμε ν' ἀφουγκρασθοῦμε τήν γενναία πίστη στό Θεό, τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἄλλωστε, μή λησμονοῦμε ὅτι ὁ ἀγῶνας τοῦ 1821 προετοιμάστηκε, κηρύχθηκε, διεξήχθη καί περατώθηκε κάτω ἀπό τήν πνοή τῆς πίστεως στόν Παντοδύναμο Θεό καί τῆς ἀγάπης πρός τήν ἐλευθερία τῆς γλυκυτάτης πατρίδος. Αὐτό τό διαπιστώνουμε ἀπό τήν ζωή, τὰ διαγγέλματα, τίς προκηρύξεις, τούς λόγους, τίς ἐπιστολές, τό μαρτύριο, τίς θυσίες τόσο τῶν πρωταγωνιστῶν ὅσο καί τῶν ἀφανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21, δέν στηρίχθηκε σέ ὑλιστικά αἷτια, οὔτε ἦταν μία οἰκονομική ἐπιχείρηση ἀλλά καί δέν εἶχε ἀνάγκη νά στηριχθεῖ σ' ἄλλα γεγονότα ξένων λαῶν. Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἔχει αὐτοτελῆ ἀξία.

Πραγματικά, ἂν σκεφθεῖ κανεῖς βαθύτερα καί οὐσιαστικότερα θά διαπιστώσει ὅτι ἐκεῖνο πού ξεσήκωσε τούς Ἕλληνες καί ἀπετόλμησαν ἕναν ἄνισο Ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ σύνθεση

τῆς πίστεως στό Χριστό,

τῆς ἀγάπης πρός τήν πατρίδα,

τοῦ πόθου τῆς ἐλευθερίας,
τῆς ἔνδοξης ἱστορικῆς κληρονομιάς,
τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας.

Ὅλα αὐτά συνιστοῦσαν τὴν ἐλληνικὴ χριστιανικὴ συνείδηση, τὴν συλλογικὴ μνήμη. Ὁμολογοῦσαν συνεχῶς οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21: «Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία», ἀγωνιζόμαστε. Ἔτσι προχώρησαν σέ θυσιαστικούς ἀγῶνες. Ἔτσι πρόσφεραν τό αἷμα τους.

Ἡ ἴδια δέ Ἐκκλησία καὶ στά χρόνια τῆς δουλείας ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἦταν ἐκείνη πού ἔθρεψε τό Γένος τῶν Ἑλλήνων μέ τό θεϊκό μάννα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν σοφῶν Πατέρων τῆς. Αὐτὴ κράτησε ἀκράδαντη τὴν πίστη καὶ ἀδούλωτη τὴν ἐλληνικὴ ψυχὴ.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νά ἐπιδείξει 11 Πατριάρχες μάρτυρες, 100 Ἱεράρχες καὶ 600 κληρικούς θύματα στό βωμό τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Γράφει ὁ ἀκαδημαϊκός καὶ ἀξιόλογος πεζογράφος τῆς γενιᾶς τοῦ 30, Στρατῆς Μυριβήλης (†1969): «Ἄν ὑπάρχουμε σήμερα σάν ἐλληνικὴ φυλὴ, εἶναι γιατί κρατηθήκαμε ἀπὸ τό ἄμφιο τῆς θρησκείας μας ὅλα αὐτά τά χρόνια... Ἡ Ἐθνικὴ μας ὑπόσταση εἶναι ζυμωμένη μέ τὴν Ὁρθοδοξία. Σάν ἔπεσε τό Βυζάντιο, ἡ Ἐκκλησία ἀντικατέστησε τὸν τσακισμένο κρατικὸ μηχανισμό σάν ὑποκατάστατος

μηχανισμός της έθνικης ένότητας. Τά σύμβολα της αὐτοκρατορίας τά κράτησε ἡ Ἐκκλησία καί τά διατήρησε μέσα στούς μαύρους αἰῶνες τῆς σκλαβιάς. Καί μέσα σ' αὐτούς τούς φοβερούς αἰῶνες αὐτή στάθηκε τό πνευματικό καί ἐθνικό κέντρο τῆς μαρτυρικῆς φυλῆς... Καί σωστά τόκανε, πῶς σέ κρίσιμες ὥρες τό ράσο στάθηκε ἡ ἐθνική σημαία τῆς Ἑλλάδας στά χρόνια τῆς σκλαβιάς».

*

Ἀλλά ἄς προχωρήσουμε μέ μερικά βιογραφικά στοιχεῖα καί μέ ἀναφορά στούς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες του.

Ὁ Κολοκοτρῶνης γεννήθηκε στίς 3 Ἀπριλίου τοῦ 1770, Δευτέρα ἡμέρα τοῦ Πάσχα, στό χωριό Ραμαβούνιον τῆς Μεσσηνίας (Γορτυνίας) κάτω ἀπό ἕνα δένδρο. Σήμερα ἐκεῖ ὑπάρχει Ἰ. Ναός ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Θεοδώρων καί ὑψηλό – ἐξαιρετικό ἄγαλμα τοῦ Κολοκοτρῶνη.

Ὁ πατέρας του, ὀνόματι Κωνσταντῆς, ἦταν κατ' ἀρχήν ἀρχηγός τῶν Ἀρματωλῶν Κορίνθου καί κατόπιν σ' ὅλο τόν Ταύγετο, πολέμησε δέ γενναῖα τούς Τούρκους σ' ὅλη τήν Πελοπόννησο.

Σέ μία πολιορκία πληγώθηκε θανάσιμα καί ὅταν ἀργότερα ἐντοπίστηκε τό σῶμα του ἐνταφιάστηκε στό χωριό Μηλιά τῆς Δυτ. Μάνης καί στόν συνοικισμό Κυβέλεια, ὅπου σώζεται καί ὁ τάφος του.

Ἡ μητέρα του κυνηγημένη πάντοτε ἀπό τούς Τούρκους περιήρχετο ἀπό χωρίον εἰς χωρίον καί ἀπό ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν καί νήσους ἀκόμη. Ὄταν ἀπέθανε ὁ σύζυγός της, ἡ ἴδια γιά νά ζήσει τά ὀρφανά, ἡ ξενούφανε ἡ μάζευε ξύλα καί τά πωλοῦσε.

Ἡ ὅλη οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων ἔγραψε ἐνδοξη ἱστορία ἀπό τό 1532 μέχρι τήν τελευταία μάχη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως στή Πέτρα τῆς Βοιωτίας τό 1829. Πραγματικά, αὐτή ἡ γενιά κράτησε ἄσβεστη τήν φλόγα τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος. Οἱ θυσιασθέντες «Κολοκοτρωναῖοι» ἀπό τό 1762 μέχρι τό 1806 φθάνουν στόν ἀριθμό τῶν 70 στίς μάχες μέ τούς Τούρκους καί διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος τῆς Παλιγγενεσίας ἀνέρχονται στόν ἀριθμό 12.

*

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης ἄρχισε τήν ἐθνική του δράση τό 1787. Ὁ ἴδιος κατεδιώκετο ἀπηνῶς ἀπό τούς Τούρκους. Κατέφυγε κάποια στιγμή στή Ζάκυνθο, ἡ ὁποία τελοῦσε ὑπό ρωσική κατοχή. Ἐκεῖ, γνωρίστηκε μέ τόν μετέπειτα δικαστή Γ. Τερτσέτη καί βιογράφου του. Ἀργότερα, ὅταν τά Ἐπτάνησα περιήλθον στήν Ἀγγλική

κατοχή, ὁ Κολοκοτρώνης εἰσήχθη στὸν Ἀγγλικό στρατό καί ἐξепαιδεύθη ἐπαρκῶς στρατιωτικῶς. Στὴ Ζάκυνθο ἐμυήθη καί στήν «Φιλική Ἑταιρεία», μάλιστα δέ συνήντησε καί τὸν Καποδίστρια στήν Κέρκυρα. Πάντοτε σκοπὸς τοῦ ἦταν ἡ ἐκδίωξη τῶν Τούρκων ἀπὸ τὰ ἐλληνικά ἐδάφη καί ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων.

Στις 3-1-1821 ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο καί ἦλθε στήν Καρδαμύλη τῆς Μάνης. Ἦρchiσε νὰ ἐπιστρατεύει παλληκάρια. Συνήντησε τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ὁ ὁποῖος ὕψωσε στήν Ἀρεόπολη στίς 17 Μαρτίου 1821 τὸ λάβαρο τῆς Ἐπαναστάσεως καί μαζί ξεκίνησαν τὸν ἀγῶνα, ὁπότε στίς 23 Μαρτίου 1821 κατέλαβαν καί ἐλευθέρωσαν τὴν Καλαμάτα.

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅμως, διεφάνη ἡ στρατιωτική καί ἀρχηγική του μεγαλοφυΐα καί ἐξυπνάδα τοῦ ἔμπειρου ὀπλαρχηγοῦ.

Διεῖδε τὸ 1821 τὴν ἀνάγκη νὰ στραφεῖ κατὰ τοῦ κέντρου τῆς Πελοποννήσου καί νὰ ἐγκαταστήσει μόνιμο ἐπαναστατικό στρατόπεδο στὴ Τρίπολη. Γιά τὸν λόγο αὐτό, ἔρχεται σέ συνενόηση μέ τὸν ἀνακηρυχθέντα ἀρχιστράτηγο Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Ὅμως, ὁ Χουρσίτ πασᾶς, αἰμοβόρος γενίτσαρος, πληροφορεῖται τίς διαθέσεις τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων καί ἔσπευσε ν' ἀποστείλει ἐξ Ἰωαννίνων 3500 Ἀλβανούς ὑπὸ τὸν ἐπιτελάρχη του Κεχαγιάμπεη Μουσταφᾶ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν Πατρῶν, Ἀκροκορίνθου καί Ναυπλίου εἰσῆλθε στὴ Τρίπολη. Ἀλλὰ ἡ τολμηρὰ ἐπίθεσίς του στό Βαλτέτσι (13-14 Μαΐου) ἀπεκρούσθη καί οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν πρώτη σημαντική ἐπιτυχία, στήν ὁποία διεκρίθησαν οἱ Μανιάτες ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους. Ἡ νίκη στό Βαλτέτσι ἔκρινε τὴν τύχη τῆς Τριπόλεως, ἡ πτῶσις τῆς ὁποίας 23 Σεπτεμβρίου σέ συνδυασμό καί μέ τὴν κατάληψη τῶν φρουρίων τῆς Μονεμβάσιος καί τοῦ Ναυαρίνου συνετέλεσαν, ὥστε ν' ἀναπτρωθεῖ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων. Αὐτό ἦταν μεγίστη ἐπιτυχία τοῦ στρατηγικοῦ πνεύματος τοῦ Κολοκοτρώνη! Ἡ Τριπολιτσά, τὸ μεγάλο τρόπαιο.

Τὸ 1822 ἔχουμε τὴν μεγάλη νίκη τοῦ Κολοκοτρώνη στὰ Δερβενάκια καί ἀντίστοιχα τὴν καταστροφή τοῦ Δράμαλης. Τὰ γεγονότα ἔχουν ὡς ἐξῆς: Διὰ τῆς Ἀν. Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀμαχητί κατήρχετο ὁ σερασκέρης (στρατάρχης) Μαχμούτ πασᾶς Δράμαλης, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία στρατιᾶς 24 χιλ. πεζῶν καί 8 χιλ. ἱππέων. Ἀφοῦ παρέκαμψε τὰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων ἡ Ἀκρόπολις πρό ὀλίγου (9 Ἰουνίου 1822) εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, λεηλατῶν ἔφθασεν εἰς Κόρινθον (5 Ἰουλίου), ὅπου ὅμως δέν ἐδημιούργησε μόνιμον στρατόπεδον ἐφοδιασμοῦ, ὅπως τὸν συνεβούλευσεν ὁ Γιουσούφ, πασᾶς τῶν Πατρῶν. Ἀφοῦ

ἀνακατέλαβε τόν Ἀκροκόρινθον, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἄργος χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν. Μέσα εἰς τὴν γενικὴν σύγχυσιν δύο ἄνδρες διετήρησαν τὸ θάρρος των, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος μέ 700 ἄνδρας ἐνίσχυσε τὴν φρουράν τοῦ Ἀργους, καὶ ὁ ἀπαράμιλλος «γέρος τοῦ Μωριᾶ», ὁ ὁποῖος ἐπήρχετο ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν συγκεντρώνων μαχητάς.

Ἐν τῷ μεταξύ διὰ τόν Δράμαλην τὰ πράγματα εἶχον δυσμενῆ ἐξέλιξιν, διότι ὁ τόπος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο κατεστραμμένος, οὕτω δέ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀνδρῶν του καὶ τῶν κτηνῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπισιτισθῇ χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ὅμως οὐδαμοῦ ἀνεφάνη. Ὁ πολυπληθὴς στρατὸς του ἀπεδεκατίζετο ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὰς ἀσθενείας. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν τοῦ Δράμαλη ἐπεδείνωσεν ἡ χρονοτριβὴ πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀργους καὶ ἡ συγκέντρωσις ἱκανῶν δυνάμεων εἰς τοὺς Μύλους. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὁ Δράμαλης νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐπεδίωξε νὰ παραπλανήσῃ τοὺς Ἕλληνας διαδίδων, ὅτι θὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Μόνος ὁ Κολοκοτρώνης ἀντιληφθεὶς τὰς προθέσεις του ἔφραξε διὰ στρατοῦ τὰς διόδους ὑποχωρήσεως μέ συνεργασίαν τοῦ Ὑψηλάντου, Παπαφλέσσα, Νικηταῖ κ.ἄ. Ὅταν ὁ ὑποχωρῶν Δράμαλης εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων (26 Ἰουλίου) ἔπαθεν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς, τὰ ὁποῖα εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν ἔφθασαν μετὰ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Κόρινθον ἀποκλεισθέντα ἀπὸ τόν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἐν τῷ μεταξύ ἀρχιστράτηγος, κατεστράφησαν καὶ μόνον χιλίους διέσωσε τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὁ στόλος. Ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν, ὁ δέ Χουρσίτ, εἰς τόν ὁποῖον ἀπεδόθη ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Δράμαλη, αὐτοκτόνησε. Πραγματικά, ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων ἦταν μία ἀπὸ τίς ἐνδοξότερες νῆκες τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως πού ὀφειλόταν στὸν «Γέρο τοῦ Μωριᾶ», τόν Κολοκοτρώνη.

*

Τώρα ἐρχόμεθα στὸ βασικὸ μας θέμα. Ἡ πίστη του στὸ Θεό! Ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Κολοκοτρώνη πού ἀποδεικνύουν τὴν ἀκράδαντη πίστη του στὸ Θεό, τὴν προσήλωσή του στὸν Τίμιον Σταυρό καὶ τὴν ἰκεσία του γιὰ βοήθεια καὶ προστασία ἀπὸ τὴν Παναγία. Διηγεῖται ὁ ἴδιος ὅτι ἔφτιαξε δυὸ Σημαῖες μέ Σταυρό καὶ μέ τὰ γράμματα ΙΧΝΚ (Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ) καὶ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Τριπολιτσᾶς. Καὶ συνεχίζει ἡ διήγησις: «Στὰ χωριά πού περνοῦσε, χτυποῦσαν οἱ καμπάνες, οἱ ἱερεῖς ἔβγαιναν μέ τὰ ἑξαπτέρυγα, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ γονάτιζαν καὶ ἔκαναν δεήσεις. Γρήγορα ὅμως ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμός ἔσβησε. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Παπαφλέσσας τραβοῦν γι' ἄλλοῦ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπομένει κατὰμονος μέ τὸ ἄλογό του στήν Καρύταινα. Τί θὰ κάνει; Τί μπορεῖ νὰ κάνει ἓνας μονάχος, ὁλομόναχος; Τό πᾶν! Ὅταν φλογίζει τὴν καρδιά

του ή φλόγα της πίστεως». Άλλ' ἄς αφήσουμε τόν ἴδιο τόν Γέρο νά μᾶς διηγηθῇ τί ἔκανε: «Ἐκατσα πού ἔσκαπέτισαν μέ τά μπαϊράκια τους, ἀπέ ἔκατέβηκα κάτου· ἦτον μιά ἐκκλησιά εἰς τόν δρόμον, ή Παναγία στό Χρυσοβίτσι, καί τό καθισιό μου ἦταν ὅπου ἔκλαιγα τήν Ἑλλάς». Σίμωσε, ἔδεσε τό ἄλογό του σ' ἓνα δένδρο, μπῆκε μέσα, γονάτισε:

-Παναγία μου, εἶπε ἀπό τά βάθη τῆς καρδιάς του, καί τά μάτια του δάκρυσαν. Παναγία μου, βοήθησε καί τούτη τή φορά τούς Ἑλληνες νά ψυχωθοῦν.

Ἐκανε τό σταυρό του. Ἀσπάσθηκε τήν εἰκόνα της, βγῆκε ἀπό τό ἐκκλησιάκι, πήδησε στ' ἄλογό του κι ἔφυγε. Σέ λίγο μπροστά του ξεπετάγονται ὀχτώ ἄρματωμένοι: ὁ ἐξάδελφός του Ἀντώνης Κολοκοτρώνης καί ἑπτά ἀνήψια του.

-Κανείς δέν εἶναι στήν Πιάνα, τοῦ εἶπε ὁ Ἀντώνης, οὔτε στήν Ἀλωνίσταινα. Εἶναι ὅλοι φευγάτοι.

-Ἄς μήν εἶναι κανείς ἀποκρίθηκε ὁ Γέρος. Ὁ τόπος σέ λίγο θά γιομίση παλληκάρια. Ὁ Θεός, πρόσθεσε μέ τήν βροντερή του φωνή, υπέγραψε τήν λευτεριά τῆς Ἑλλάδος καί δέν θά πάρη πίσω τήν ὑπογραφή του».

*

Ἐπειτα, ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, μετά τήν ἄλωση τοῦ Ναυπλίου σέ ἔγγραφο πού ἔστειλε στήν Κυβέρνηση (1-12-1822), γράφει σχετικά: «Εἰς δόξαν τοῦ ἀηττήτου Σταυροῦ καί τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέα, Ὑπερτάτη Διοίκησις. Χθές εἰσήλθομεν εἰς τό ὑπερήφανον Παλαμήδι καί ὑψώσαμεν τάς νικητάς τοῦ Σταυροῦ σημαῖες μέ τρόπον ἀνήκοντα εἰς τήν δόξαν τοῦ Χριστοῦ». Ὅταν ἐπίσης παραδόθηκε τό φρούριο τῆς Ἀκροκορίνθου στόν Κολοκοτρώνη ἀπό τόν τοῦρκο φρούραρχο, τότε ὁ γέρος τοῦ Μωριᾶ πῆρε τά κλειδιά, ἔφτιαξε μέ τήν ὀμπρέλα τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωνᾶ τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ πάνω στήν πύλη καί φώναξε: «Ἐμπᾶτε, Ἑλληνες».

*

Μετά τήν νίκη στό Βαλτέτσι – ἀπό τίς πρῶτες νῆκες τοῦ Ἀγῶνος – τά παλληκάρια κύκλωσαν τόν Κολοκοτρώνη, γιά νά τοῦ δείξουν τήν εὐγνωμοσύνη τους. Κι ἐκεῖνος ἀνέβηκε σέ μιά πέτρα καί τούς εἶπε: «Ἑλληνες! Τοῦτες οἱ ἡμέρες 12-13 Μαΐου 1821, θά δοξάζωνται αἰῶνας αἰώνων, ἕως οὔ στέκει τό ἔθνος, διότι ἦταν ή ἐλευθερία τῆς Πατρίδος. Εἶναι δόξα ἰδική σας καί τοῦ Γένους, ὅπου μέ 23 ὥρες ἀδιάκοπο πόλεμο βαστάξατε τήν Τουρκιά καί πατήσατε τόν περήφανο Ἀγᾶ γιά πάντα. Μά πρῶτα εἶναι δόξα τοῦ Θεοῦ μεγάλη αὐτό πού γίνηκε. Γι' αὐτό σᾶς λέω σήμερα γιά νά τόν δοξολογήσουμε πρέπει ὅλοι νά νηστεύουμε. Καί νά νηστεύουμε

πάντα τέτοια ήμέρα!»

*

Ένα άλλο λίαν έξαιρετικό χαρακτηριστικό χριστιανικής διδαχής είναι ή άνοχή και ή συγγνώμη. Διακρινόταν ό μεγάλος στρατηγός και σέ αυτά. Ό Φωτᾶκος διηγείται τό έξής: «Όταν τήν δεύτερη ήμέρα τής άλώσεως τής Τριπολιτσᾶς πήγε στό σπίτι τοῦ Δημητρίου Δεληγιάννη νομίζοντας ότι εκεί βρισκόταν ό Κολοκοτρώνης, τόν δέχθηκαν μέ ψυχρότητα. Ό Φωτᾶκος έξεπλάγη, γιατί λόγω τής θέσεώς του κοντά στόν Στρατηγό, όλοι τόν περιποιόντουσαν. Καί ή έκπληξις του μεγάλωσε, σάν άκουσε τόν Δεληγιάννη νά μιλάει ύβριστικά γιά τόν Γέρο. Ό Φωτᾶκος τοῦ εἶπε, ότι δέν άρμόζει νά βρίζη ένας Δεληγιάννης τόν φίλο του Κολοκοτρώνη και εκείνος τοῦ άπάντησε: - Δέν τόν έχω φίλο τόν κλέφτη, ούτε τόν φοβοῦμαι πιά.

Ό Φωτᾶκος τά εἶπε στόν Γέρο, και εκείνος τοῦ άπεκρίθηκε:

-Καμόσου ότι δέν μοῦ εἶπες τίποτα. Τώρα όποῦ ό Άγιος Θεός ήθέλησε και μᾶς έδυνάμωσε και επήραμε τήν Τριπολιτσάν, ᾶς λένε ό,τι θέλουν...

Φιλοσοφημένη, βαθειά χριστιανική άπάντηση. Αντί νά θυμώση, νά αὐτοῦπερασπισθῇ, νά θυμηθῇ τά άνδραγαθήματά του, τούς κόπους και τίς θυσίες του, αὐτός δέχεται τήν προσβολή ήρεμα μέ μία ζηλευτή εὐρύτητα σκέψεως και καρδιάς.

*

Τήν ἴδια διαγωγή έδειξε και μετά τήν άποφυλάκισή του. Άν και ᾶδικα τόν εἶχαν φυλακίσει οί Προύχοντες και οί Κοζαμπάσηδες, πού αναγκάσθηκαν νά τόν άπελευθερώσουν από τήν όργή τοῦ λαοῦ, όταν ό Ἰμπραήμ πάτησε στό Μωριᾶ, ό Άρχιστράτηγος φάνηκε και τότε μεγαλόψυχος. Μέσα στήν έκκλησία τοῦ Αγίου Νικολάου τοῦ Ναυπλίου, πού έψάλη δοξολογία γιά τήν άποφυλάκισή του, εἶπε και τοῦτα τά άθάνατα λόγια, πού μιλᾶνε παραστατικά γιά τήν πνευματική του άνωτερότητα:

-Πρίν έβγω στ' Ανάπλι, έρριξα στή θάλασσα τά πικρά τά περασμένα! Κάνετε και σεῖς τό ἴδιο! Στό δρόμο πού περνούσαμε νάρθοῦμε στήν έκκλησία εἶδα νά σκάβουν κάποιοι άνθρῶποι. Ρώτησα και μοῦ εἶπανε πώς σκάβουνε νά βροῦνε κρυμμένο θησαυρό. Εκεί στό λάκκο μέσα ρίχτε κι έσεῖς τά μιση τά δικά σας. Έτσι θά βρεθῇ κι ό χαμένος θησαυρός!

*

Είναι γνωστά και τά υπέροχα εκείνα γεγονότα μέ τούς φονιάδες τοῦ παιδιοῦ του καί τοῦ ἀδελφοῦ του.

Όταν εἶδε κάτι στρατιῶτες ἀπό τό ἀντίθετο κόμμα νά φορᾶνε τά ὅπλα τοῦ γιοῦ του Πάνου, πού εἶχαν σκοτώσει, γύρισε πέρα τό πρόσωπό του καί δάκρυσε:

-Θεέ μου, εἶπε, συγχώρα τούς φονιάδες τοῦ παιδιοῦ μου!

Ἄλλη φορά παρουσιάσθηκε κάποιος πού εἶχε τήν ἀνάγκη του. Νόμισε πώς δέν θά θυμηθῇ ὁ Στρατηγός καί φοροῦσε τόν ὀλόχρυσο ντουλαμᾶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Στρατηγοῦ, πού τόν εἶχε σκοτώσει πρίν ἀπό τό Εἰκοσιένα, βαλμένος ἀπό τούς Τούρκους. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης γνώρισε ἀμέσως τό ἔνδυμα καί ἀναστέναξε ἥσυχα, ἐνῶ τήν ἴδια στιγμή ἔδινε τόν λόγο του στό φονιά νά ἐκπληρώσῃ τό αἷτημά του. Ἐτυχε ὅμως ὁ Γέρος νά εἶναι στό τραπέζι καί τόν κράτησε νά φᾶνε.

Ἡ μάνα ὅμως τοῦ Κολοκοτρώνη δέν βάσταξε καί τοῦ εἶπε:

-Παιδί μου, στό τραπέζι μας θά τόνε βάνης τό φονιά τοῦ παιδιοῦ μου;

-Σώπα, μάνα, εἶπε ὁ Στρατηγός. Αὐτό εἶναι τό μεγαλύτερο μνημόσυνο, πού κάνουμε τοῦ σκοτωμένου.

Ἀνοχή καί συγχωρητικότητα ἀποδεικνύουν τό μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς του.

*

Ἡ περίφημη δίκη

Σέ μιά στιγμή τοῦ σκληροῦ ἀγῶνα, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νά διαλυθεῖ ἡ συνέλευση τῆς Τροιζήνας καί νά ἐκλέξουν πρόεδρο τοῦ Βουλευτικοῦ, ἡ διχόνοια, ὅπως τόσες ἄλλες φορές πρίν, ξαναφούντωσε. Εὐτυχῶς, ὅμως, κοντά τους εἶναι ὁ μέγας συμφιλιωτής, ὁ ἀμνησικάκος πολεμάρχης, ὁ Κολοκοτρώνης: «Εἶδα τήν χασμωδίαν καί τό παράξενο τοῦ κόσμου. Ἐσηκώθηκα ὁλόρθος: Σεβαστή Συνέλευσις, ἡμεῖς καθήμεθα καί φιλονεικοῦμε διά πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ, καί ἡ πατρίς μας κινδυνεύει νά χαθεῖ, καί ἔχομεν συνέλευσιν ἑπτὰ μῆνες, καί πρόεδρος εἰς τήν Ἀνατολικήν Ἑλλάδα εἶναι ὁ Κιουταχῆς, καί πρόεδρος τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἰμπραΐμης, καί ἡμεῖς καθήμεθα καί φιλονεικοῦμε, καί τώρα ἦλθεν ὁ Μάης, καί ἡ Ἀθήνα κινδυνεύει, καί ἡ Πελοπόννησος κινδυνεύει· ἐχάθηκεν ἕνας ἀπό τοὺς Ἑλληνας πληρεξουσίου νά κάμωμεν Πρόεδρον; Ὅμως καθήμεθα καί φιλονεικοῦμε».

Καί ὅμως τί τρομερό! Λίγα χρόνια ἀργότερα, τήν ἐποχὴ τῆς Ἀντιβασιλείας, οἱ Βαυαροὶ μαζί μέ μικρόψυχους Ἑλληνες τόν καταδιώκουν. Ἀπό φθόνο καί μῖσος τόν διαβάλλουν καί τόν συκοφαντοῦν. Φθάνουν μάλιστα στό σημεῖο νά στείλουν ἕνα ἀπόσπασμα χωροφυλάκων γιά νά τόν συλλάβουν τή νύχτα τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1833. Ὁ Γέρος πετάχτηκε ἀπ' τό κρεβάτι του κι ἄρχισε νά ντύνεται. Καί μέ φοβερή πίκρα εἶπέ στόν ἐπικεφαλῆς μοίραρχο:

-Μά δέ μοῦ λές, κύριε μοίραρχε: Τί χρειαζόταν τόσοσ στρατός; Γιά μένα ἦρθαν τόσοι ἀρματωμένοι ἄνθρωποι; Μπά, σέ καλό σας! Ἐφτανε νά μοῦ στείλουν ἕνα σκυλί μαλλιαρό, ἀπό ἐκεῖνα πού κάνουν θελήματα, μέ ἕνα γράμμα νά πάω στ' Ἀνάπλι καί μέ ἕνα φανάρι στό στόμα του, γιά νά μάς φέγγει καί τῶν δυό μας!

Σέ λίγη ὥρα ὁ ἔνδοξος στρατηγός βρέθηκε κλεισμένος σ' ἕνα ὑγρό κελλί τῆς φυλακῆς τοῦ Ἴτσ-Καλέ. Ἐκεῖ ἔμεινε ἀπομονωμένος κι ἥρεμος ὡς τίς 30 Ἀπριλίου 1834 πού ἄρχισε ἡ περίφημη δίκη, ἡ ὁποία κράτησε πολλές ἡμέρες καί τελείωσε στίς 26 Μαΐου 1834. Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου ἦταν ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωίδης καί μέλη τοῦ Δικαστηρίου ὁ Γ. Τερτσέτης, ὁ Δ. Σοῦτσος, ὁ Ἀ. Βούλγαρης καί Φ. Φραγκούλης. Στό ἐδῶλιο τοῦ κατηγορουμένου βρέθηκαν ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, ὁ ἐξάδελφός του Δημήτρης Πλαπούτας, πρωτεργάτης κι αὐτός τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, ὁ Κίτσος Τζαβέλας καί μερικοὶ ἀκόμα ἀγωνιστές.

Ἡ ποινὴ γιά τόν Κολοκοτρώνη καί τόν Πλαπούτα ἦταν θανατικὴ ἐκτέλεση στή λαιμητόμο, ἐντός 24 ὥρῶν. Στό ἄκουσμά της ὁ πρῶτος σταυροκοπήθηκε καί εἶπε: «Μνήσθητί μου Κύριε...», ὁ δεύτερος ἀναλύθηκε σέ λυγμούς. Τό ἀκροατήριό ἔμεινε ἄναυδο.

«Ἄδικα σέ σκοτώνουν στρατηγέ...», ψιθύρισε στόν Κολοκοτρώνη ἕνα ἀπό τά

παλικάρια του, πού τοῦ συμπαραστεκόταν.

Ἡ Ἱστορία δέν ἔγραψε τό ὄνομά του. Ὅμως κατέγραψε τήν ἀπάντηση πού ἔδωσε ὁ ἀγέρωχος πολέμαρχος: «Γι' αὐτό λυπᾶσαι; Καλύτερα νά σέ σκοτώνουν ἄδικα, παρά δίκαια!».

*

Ὁ ἀντιβασιλεύς Μάουερ εἶχε ἐκ τῶν προτέρων ἀποφασίσει τήν θανατική καταδίκη τῶν δύο ἡρώων. Γιά τήν εὐόδωση τῶν σκοπῶν του χρησιμοποίησε τόν ὑπουργό Δικαιοσύνης Κ. Σχινᾶ καί τόν εἰσαγγελέα τῆς ἔδρας, κάποιον Μᾶσον. Ὄταν ἡ ἀκροαματική διαδικασία ὁλοκληρώθηκε, ὁ Πολυζωίδης ὡς πρόεδρος, κάλεσε τό δικαστήριό σέ διάσκεψη. Ὁ Μάουερ ἤθελε νά τελειώσει μέ συνοπτικές διαδικασίες ἢ διάσκεψη. Συνέβη, ὅμως ὁ Πολυζωίδης νά ἔχει σχηματίσει ἀκλόνητη δικαστική πεποίθηση ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἦταν ἀθῶοι.

Πρῶτος πῆρε τόν λόγο ὁ Τερτσέτης καί μίλησε γιά τήν ἀθωότητα τῶν δύο πολέμαρχων. Ὁ Σοῦτσος πού ἦταν γαμπρός τοῦ Σχινᾶ, ψήφισε ὑπέρ τῆς καταδίκης σέ θάνατο. Το ἴδιο καί οἱ Βούλγαρης, Φραγκούλης. Μέχρι στά γόνατά τους ἔπεσαν ὁ Πολυζωίδης καί ὁ Τερτσέτης γιά νά τούς μεταπείσουν. Ἐκεῖνοι ἔσπευσαν στόν ὑπουργό Δικαιοσύνης γιά νά δοῦν τί θά κάνουν. Ἔγινε ἔξαλλος. Τούς διέταξε νά ἐπιστρέψουν στήν αἴθουσα συσκέψεων. Ταυτόχρονα ἔστειλε ἀστυνομικούς κλητῆρες γιά νά φέρουν πίσω τούς δύο ἀντιρρησίες, πού στό μεταξύ εἶχαν γυρίσει στά σπίτια τους. Ὁ Σχινᾶς συνεννοεῖται μέ τόν Μάουερ, σπεύδει μέ τήν ἐπίσημη στολή του στό δικαστήριό καί διατάσσει τούς δύο διαφωνοῦντες νά ὑπογράψουν τή θανατική καταδίκη.

«Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως σᾶς διατάσσω νά ὑπογράψετε τήν ἀπόφαση», φωνάζει.

«Προτιμῶ νά μοῦ κόψετε τό χέρι!», ἀπαντᾷ ὁ Πολυζωίδης.

«Δέν θά μέ ἔχετε συνεργό στόν φόνο δύο ἀθῶων ἀνθρώπων», λέει ψύχραιμα ὁ Τερτσέτης.

Ἐξαλλος ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης παραγγέλλει στοὺς ἀστυνομικοὺς κλητῆρες νὰ χρησιμοποιήσουν τὶς ξιφολόγχες γιὰ νὰ σύρουν τοὺς δύο νομικοὺς στὴν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου. Οἱ χωροφύλακες ἐκτελοῦν τὴν ἐντολή, τοὺς χτυποῦν, τοὺς σκίζουν τὰ ροῦχα. Τὴν ἀπόφαση διάβασε ὁ Σούτσος, ἐνῶ ὁ Πολυζωίδης κρατοῦσε τὸ κεφάλι του ἀνάμεσα στὶς παλάμες του. Ἡ ἀπόφαση προκάλεσε μεγάλο σάλο. Λίγες ὥρες ἀργότερα ἡ βαυαρικὴ ἀντιβασιλεία ὑποχρεώθηκε νὰ μετατρέψει τὴν ποινὴ σὲ κάθειρξη. Μὲ τὴν ἐνηλικίωσὴ του ὁ Ὅθων ἔδωσε χάρη.

Στὸ μεταξύ, ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε περάσει στὶς φυλακὲς μεταχείριση, πού δέν τοῦ εἶχαν ἐπιφυλάξει οὔτε οἱ Ὁθωμανοὶ διῶκτες του. Ἐζήσε γιὰ ἑπτὰ μῆνες στὶς φυλακὲς στό Παλαμήδι καὶ τὴν Ἀκροναυπλία.

Στὰ ἀπομνημονεύματά του, πού διηγήθηκε στὸν Τερτσέτη, ὁ Κολοκοτρώνης ἀναφέρει μέ πόνο: «Μ' ἔβαλαν ἐννέα μῆνες φυλάκιση, χωρὶς νὰ βλέπω κανέναν ἐκτός ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακά μου. Δέν ἤξερα τόσοις μῆνες τί γίνεται ἔξω, ποιὸς ζεῖ, ποιὸς πεθαίνει, ποιὸν ἄλλον ἔχουν φυλακισμένο. Δέν ἤξερα γιατί μ' ἔχουν φυλακισμένο. Ποτέ δέν πίστευα ὅτι θά φτάσουν σὲ τέτοιο σημεῖο νὰ φτιάξουν ψευδομάρτυρες».

Σώζεται τὸ Πρακτικὸ τῆς ἀπόφασης ὅπου διακρίνεται τὸ κενὸ τῶν δύο Δικαστῶν, οἱ ὁποῖοι δέν ὑπέγραψαν. Ὄταν τὸν Μάϊο τοῦ 1835 ἐξήλθε ἀπὸ τὶς φυλακὲς, ὁλόκληρο τὸ Ναύπλιο ἦταν στό πόδι, τὴν ὥρα πού κατέβαινε ὁ Ἀρχιστράτηγος τὰ 999 σκαλοπάτια τῆς τεράστιας σκάλας τοῦ Παλαμηδιοῦ. Βρέθηκε, ξαφνικά, ἀπὸ τὸ κελλί τῆς φυλακῆς, ἐλεύθερος μέσα στό πέλαγος πρωτοφανοῦς γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κοσμοπλημμύρας, ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ του, στοὺς συγγενεῖς του, στοὺς παλιούς του συναγωνιστές καὶ συνεργάτες του, στὸν κόσμο πού τὸν λάτρευε καὶ τὸν σεβόταν σὰν ἐθνικὸ ἥρωα καὶ ἐλευθερωτὴ.

Στὰ Ἀπομνημονεύματά του ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ περιγράφει μέ λίγες λέξεις: «Ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμήδι καὶ ἔβλεπα ἄλλους νὰ κλαίουν, ἄλλους νὰ γελοῦν καὶ ἄλλους νὰ φωνάζουν: Ζήτω ὁ βασιλεὺς, ζήτω ἡ δικαιοσύνη! Ἐκείνη ἡ ὑποδοχὴ μ' ἔκανε νὰ λησμονήσω ὅλες τὶς δυστυχίες πού ἐπέρασα!».

Ὅλοι τὸν πολιορκοῦσαν ἀσφυκτικά καὶ ἤθελαν νὰ τὸν ἀγκαλιάσουν καὶ νὰ τὸν φιλήσουν στὰ χέρια, στό πρόσωπο. Δάκρυα χαρᾶς κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ στρατάρχη, πού ἔβλεπε καὶ τοὺς ἐχθρούς του ἀκόμη νὰ μετέχουν στὶς ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς χαρᾶς.

*

Σέ λίγες ἡμέρες ὁ Κολοκοτρώνης ἔφθασε στὴ νέα πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, στὴν

Ἀθήνα. Ὁ νεαρός βασιλεύς τόν ἐκάλεσε στό παλάτι καί τοῦ ἔσφιξε τό χέρι. Ὁ Ὅθων παρεκάλεσε τότε τόν στρατηγό Κολοκοτρώνη νά δεχθεῖ νά μετάσχει ὡς μέλος στό νεοσύστατο Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Ὁ στρατηγός δέχτηκε. Καί μαζί μέ τήν εὐγνωμοσύνη στόν βασιλιά καί τούς δισταγμούς του ἄν αὐτός ἦταν ἄξιος ν' ἀναλάβει τό βάρος μιᾶς τόσο τιμητικῆς ὑπηρεσίας.

-Στρατηγέ, τοῦ εἶπε τότε ὁ νεαρός βασιλιάς, ἡ Ἑλλάς σᾶς ὀφείλει πολλά. Οἱ ὑπηρεσίες σας πρὸς τό Ἕθνος ὑπῆρξαν ἐξαιρετικές!

Ἡ σπουδαία ὁμιλία του στήν Πνύκα

Τόν Νοέμβριο τοῦ 1838 ὁ ἀρχιστράτηγος ἔδωσε ἀπό τήν Πνύκα τήν πνευματική του διαθήκη στήν ἑλληνική νεολαία. Ὁ λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη στήν Πνύκα εἶναι ἓνα μνημεῖο τῆς φιλολογίας, πού θά ἔπρεπε νά διαβάζεται στά σχολεῖα μας. Καταγεγραμμένος ἀπό τόν Γυμνασιάρχη Γ. Γεννάδιο, δημοσιεύθηκε στήν ἐφημερίδα «Αἰῶνα» τῆς 13ης Νοεμβρίου 1838. Δύο ἀπεσταλμένοι μαθητές προσκάλεσαν ἀπό τήν οἰκία του τόν στρατηγό Κολοκοτρώνη στήν Πνύκα. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν ἀγνοοῦσαν μέχρι ἐκείνη τήν στιγμή τήν περίσταση ταύτη. Ἄμα ἡ φήμη διεδόθη, συνέρρευσε πλῆθος διαφόρων ἐπαγγελμάτων καί τάξεων ἄνθρωποι. Ὁ δέ στρατηγός Κολοκοτρώνης περιτριγυρισμένος καί ἀπό τούς μαθητές καί ἀπό τούτους, ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Πνύκας, μίλησε τόν ἀκόλουθο λόγο:

-Παιδιά μου! Εἰς τόν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἐπατοῦσαν καί ἐδημηγοροῦσαν τόν παλαιό καιρό ἄνδρες σοφοί, καί ἄνδρες μέ τούς ὁποίους δέν εἶμαι ἄξιος νά συγκριθῶ καί οὔτε νά φθάσω τά ἴχνη των. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νά σᾶς ἰδῶ, παιδιά μου, εἰς τήν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καί ἔρχομαι νά σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τόν καιρό τοῦ ἀγῶνος καί πρὸ αὐτοῦ καί ὕστερα ἀπ' αὐτόν ὁ ἴδιος ἐπαρατήρησα, καί ἀπ' αὐτά νά κάμωμε συμπερασμούς καί διὰ τήν μέλλουσιν εὐτυχίαν σας, μολονότι ὁ Θεός μόνος ἠξεύρει τά μέλλοντα. Καί διὰ τούς παλαιούς Ἕλληνας, ὁποίας γνώσεις εἶχαν καί ποία δόξα καί τιμὴν ἔχαιραν κοντά εἰς τά ἄλλα ἔθνη τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἥρωας, στρατηγούς, πολιτικούς εἶχαν, διὰ ταῦτα σᾶς λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καί οἱ πεπαιδευμένοι μας. Ἐγὼ δέν εἶμαι ἄρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πὼς ἦταν σοφοί, καί ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καί ἐδανείσθησαν τά ἄλλα ἔθνη τήν σοφίαν των.

-Εἰς τόν τόπον, τόν ὁποῖον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, ἀπὸ τούς ὁποίους καί ἡμεῖς καταγόμεθα καί ἐλάβαμε τό ὄνομα τοῦτο. Αὐτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τήν θρησκείαν, διότι ἐπροσκυνοῦσαν τίς πέτρες καί τά ξύλα. Ἀφοῦ ὕστερα ἦλθε στόν κόσμον ὁ Χριστός, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τό Εὐαγγέλιό του καί ἔπαυσαν νά λατρεύουν τά εἰδωλα. Δέν ἐπῆρεν μαζί του οὔτε σοφούς οὔτε

προκομμένους, ἀλλ' ἀπλούς ἀνθρώπους χωρικούς καί ψαρᾶδες καί μέ τή βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τίς γλῶσσες τοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι, μολονότι ὅπου καί ἄν ἔβρισκαν ἐναντιότητες, καί οἱ βασιλεῖς καί οἱ τύραννοι τούς κατέτρεχαν, δέν ἠμπόρεσε κανένας νά τούς κάμη τίποτα. Αὐτοί ἐστερέωσαν τήν πίστιν...

Καί συνεχίζει ὀλίγον παρακάτω:

-Ὅταν ἀποφασίσαμε νά κάμωμε τήν Ἐπανάσταση, δέν ἐσυλλογισθήκαμε, οὔτε πόσοι εἴμεθα, οὔτε πώς δέν εἴχαμε ἄρματα, οὔτε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τά κάστρα καί τάς πόλεις, οὔτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νά πολεμήσετε μέ σιταροκάραβα βατσέλα», ἀλλά ὡς μία βροχή ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καί ὅλοι, καί ὁ κλῆρος μας καί οἱ προεστοί καί οἱ καπεταναῖοι καί οἱ πεπαιδευμένοι καί οἱ ἔμποροι, μικροί καί μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτό τό σκοπό καί ἐκάμαμε τήν Ἐπανάσταση.

Καί ἀφοῦ μίλησε γιά τήν ἀξία τῆς ὁμόνοιας καί τό κακό τῆς διχόνοιας κατά τήν διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα συνέχισε:

...Πρέπει νά φυλάξετε τήν πίστη σας καί νά τήν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τά ἄρματα εἶπαμε πρῶτα ὑπέρ πίστεως καί ἔπειτα ὑπέρ πατρίδος... Ἐγώ, παιδιά μου, κατά κακή μου τύχη, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καί διά τοῦτο σᾶς ζητῶ συγχώρηση, διότι δέν ὁμιλῶ καθῶς οἱ δάσκαλοί σας. Σᾶς εἶπα ὅσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καί ἐγνώρισα, διά νά ὠφεληθῆτε ἀπό τά ἀπερασμένα καί ἀπό τά κακά ἀποτελέσματα τῆς διχόνοιας, τήν ὁποίαν νά ἀποστρέφεσθε, καί νά ἔχετε ὁμόνοια. Ἐμᾶς μή μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τό ἔργο μας καί ὁ καιρός μας ἐπέρασε. Καί αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία σᾶς ἄνοιξε τό δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Τήν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῆ ἡ νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθῶς τήν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Ἀσωμάτων θέλει διαδεχθῆ ἡ νύκτα καί ἡ αὐριανή ἡμέρα. Εἰς ἐσᾶς μένει νά ἰσάσετε καί νά στολίσετε τόν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε· καί διά νά γίνει τοῦτο, πρέπει νά ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τήν ὁμόνοια, τήν θρησκεία...».

Πρός τήν αἰωνιότητα

Ὑστερα ἀπό λίγο καιρό ὁ γέρο – Κολοκοτρώνης καταλαβαίνει ὅτι τό τέλος του πλησιάζει... Τήν τελευταία Μ. Σαρακοστή, πρίν κλείσει τά μάτια γιά πάντα, γυρίζει ὅλο τό Μωριά, πρό πάντων τά μέρη πού ἔζησε, ἀγάπησε, πολέμησε. Ἐρχεται νά ζητήσῃ ἀπό ὅλους συγγνώμη, σάν ἕνας πού θᾶφευγε γιά μακρινό ταξίδι. Κατόπιν κοινωνεῖ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἡσυχος καί εἰρηνικός...

Ἐπειτα κατευχαριστημένος, γιατί ξαλάφρωσε ἡ ψυχὴ του, γυρίζει στήν Ἀθήνα.

«Τὴν πρωτοχρονιά τοῦ 1843, ἔτους τοῦ θανάτου του, γράφει ὁ Τερτσέτης, ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέβηκε εἰς τὸ ὑψηλότερο μέρος τῆς νεοκτισμένης κατοικίας του, νὰ ἀποφύγει τοὺς πολλοὺς χαιρετισμούς τῆς ἡμέρας – ἀπὸ τὰ γηρατειά καὶ τὰς ἀσθενείας ἐπεθύμει ἀνάπαυσιν. Ἀγνάντευε ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τὴν πρασινάδα τῶν ἐλιῶν καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ στενοὶ του γνώριμοι ὅμως ἀνέβαιναν καὶ ἐκεῖ νὰ τοῦ εὐχηθοῦν τὴν καλὴν χρονιάν».

Ὑστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ, τὴ νύκτα τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1843, ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ ἀφήνει τὴν πρόσκαιρη ζωὴ καὶ φεύγει γιὰ τὴν αἰωνιότητα.

«Ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Κολοκοτρώνη ἀνατάραξε τὴν Ἀθήνα. Ὅλα τὰ μαγαζιά καὶ τὰ ἐργαστήρια ἔκλεισαν καὶ κύματα πῆγαιναν καὶ ἔρχονταν ὁ κόσμος στό σπίτι τοῦ στρατάρχη. Μὲ τὰ πλήθη αὐτὰ ἔφθασαν καὶ οἱ παλιοὶ ἀγωνιστές, οἱ ὁποῖοι τὸν καταφιλοῦσαν κι ἔκλαιγαν μ' ἀναφυλλητά».

Τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας του ἡ πομπὴ μὲ τὸν μεγάλον νεκρὸ ἀπὸ τὸ σπίτι του ἔφθασε στό Σύνταγμα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατέβηκε τὴν ὁδὸ Ἑρμοῦ καὶ μπαίνοντας στήν ὁδὸ Αἰόλου ἔφθασε στήν Ἀγία Εἰρήνη. Ἦταν τόσοσ ὁ κόσμος πού ἡ ἀρχὴ τῆς πομπῆς εἶχε φθάσει στήν ἐκκλησίαν, ὅταν ἡ οὐρά δέν εἶχε μπεῖ ἀκόμα στήν ὁδὸ Ἑρμοῦ. Τὰ παράθυρα καὶ τὰ μπαλκόνια ἀπὸ ὅπου πέρασε ἡ νεκρικὴ πομπὴ ἦταν γεμᾶτα ἀπὸ κόσμον. Ὅλων τὰ μάτια ἦταν βουρκωμένα. Ὅλοι θρηνοῦσαν τὸν μεγάλον ἀγωνιστή.

Στὴν Ἀγία Εἰρήνη ψάλθηκε ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἡ ὁποία διήρκησε ἐπὶ τρίωρον μεθ' ὅλας τὰς τιμὰς καὶ ἀκολουθῶς ἡ ταφὴ ἐγένετο εἰς τὸ Α' Κοιμητήριον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ἐξεφώνησε ἐπιτάφιο λόγο ὁ Παναγιώτης Σούτσος, Σύμβουλος Ἐπικρατείας.

Ἄπαντα τὰ κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐξεδόθησαν ὑπὸ ἐκδότου Νικολάου Παπαδοπούλου τὸ ἔτος 1843 καὶ ἐπανεκδόθηκαν ἀπὸ τὸν ἀντιναύαρχο Π.Ν. ἐ.ἀ. Δημήτριον Βρασίδα Καλλέργη, τὸ ἔτος 2004.

Κατακλείς:

Ὁ λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς τοὺς νέους στὴν Πνύκα: «Πρέπει νὰ φυλάξετε τὴν πίστη σας καὶ νὰ τὴν στερεώσετε, διότι ὅταν ἐπιάσαμε τὰ ἄρματα, εἶπαμε πρῶτα ὑπὲρ πίστεως καὶ ἔπειτα ὑπὲρ πατρίδος», ἀποτελεῖ ἐσαεὶ ἱερὸν ἀπόφθεγμα. Καὶ τὸ δακτυλίδι του μέ τὸ μονόγραμμα Θ.Κ. πού ἀφιέρωσε ὁ ἴδιος ὡς τάμα του κατὰ τὴν προσκυνηματικὴ μετάβασή του στὴν Μεγαλόχαρη τῆς Τήνου τὸ ἔτος 1838, παραμένει ἀνεκτίμητος θησαυρὸς πίστεως καὶ εὐλάβειας πρὸς τὴν Παναγία.

Πράγματι, αὐτὰ τὰ ἰδεώδη τοῦ ὀρθόδοξου χριστιανοῦ καὶ τοῦ ἑλληνα πατριώτη ἦταν ζωγραφισμένα μέσα στὴ ψυχὴ τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Μέσα στὴν γενναία του καρδιά, κρύβονταν οἱ μυστικοὶ του πόθοι γιὰ τὴν δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ τὸ «κολοκοτρωνεῖκο ἦθος» νὰ ἐμπνεύσει καὶ τίς νεότερες γενιές. Καὶ τὸ ἦθος αὐτὸ εἶναι ἡ καθημερινὴ ἐνσάρκωση τῆς ἑλληνορθόδοξης συναλληλίας. Πίστη στό Θεό καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα.

Κατακλείω τὸν λόγον μέ τὴν φράση, ἡ ὁποία ἔχει χαραχθεῖ στό ἄγαλμα τοῦ Κολοκοτρώνη πού στήθηκε τὸ 1904 ἐδῶ στὴν Ἀθήνα, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου. «Ἐφιππος χώρει Γενναῖε Στρατηγέ ἀνά τοὺς αἰῶνας, διδάσκων τοὺς λαούς, πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι».

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μένει ὡς ἡ μεγαλύτερη καὶ ἡ ὑπεροχότερη στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῆς ἐλληνικῆς ἐποποιίας τοῦ '21. Ἡ βαθειὰ του πίστη στό Θεό καὶ ἡ ἀγάπη του στὴν Ἑλλάδα τὸν καθιστοῦν κορυφὴ ὄρου ὑψηλοῦ.